

LIETUVOS
ADVOKATŪRA

Duomenys kaupiami Juridinių asmenų registre, kodas 300099149, Tiltų g. 17, LT-01101 Vilnius, www.advokatura.lt
Tel. +370 5 262 4546, faks. +370 5 212 1859, el. p. la@advokatura.lt, a. s. SEB bankas LT877044060001030612

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai

2019-05-20 Nr. 429

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2016 M. BALANDŽIO 13 D. NUTARIMO NR. 364 „DĖL UŽ ANTRINĖS TEISINĖS PAGALBOS TEIKIMĄ, KOORDINAVIMĄ IR MEDIACIJĄ MOKAMO UŽMOKESČIO DYDŽIŲ IR MOKĖJIMO TAISYKLIŲ PATVIRTINIMO“ PAKEITIMO PROJEKTO

Lietuvos advokatūra gavo derinimui Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Teisingumo ministerija) parengtą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. 364 „Dėl už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Taisyklės) pakeitimo projektą (toliau – Projektas).

Įvertinus Teisingumo ministerijos siūlomus teisinio reguliavimo pakeitimus, manytina, kad atsižvelgiant į būtiną advokatų ir advokatų padėjėjų, teikiančių valstybės garantuojamą teisinę pagalbą (toliau – VGTP), reformą, šiuo metu svarstyti tik tokio pobūdžio pakeitimus nėra tikslinga. Sisteminės VGTP srities problemos turėtų būti sprendžiamos ne fragmentiškai (Projekte siūlomi pakeitimai), bet nuosekliai ir išsamiai, tam, kad būtų užtikrinti reikšmingi pokyčiai. Atkreiptinas dėmesys, kad reaguodami į VGTP sistemoje kylančias problemas ir siekdami jų sprendimo Lietuvos advokatūros pirmininkas ir Lietuvos advokatūros pirmininko pavaduotojas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministras ir laikinoji Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos (toliau – Tarnyba) direktorė bendru sutarimu siūlo imtis šios srities sisteminės reformos – peržiūrėti VGTP teikimą reguliuojančius teisės aktus, juos tobulinti bei siekti užtikrinti teikiamų teisinių paslaugų kokybę, tinkamą atlygį valstybės garantuojamą pagalbą teikiantiems advokatams ir tikslingą bei optimalų valstybės lėšų panaudojimą. Lietuvos Advokatūra yra pasirengusi padėti įvykdyti esminę VGTP reformą.

Pažymėtina, kad Projekte siūlomi techninio pobūdžio pakeitimai (susipažinimui su bylos medžiaga skiriamas laikas, antrinės teisinės pagalbos teikimo laiko ribojimai ir kt.) apima tik dalį

aspektų, dalis kurių įtvirtinti taip pat ir kituose teisės aktuose ir kuriuos privaloma tobulinti sistemaiškai.

Paminėtina Valstybės įmonės Registrų centro kuriama Teisinės pagalbos paslaugų informacinė sistema (TEISIS), kuria siekiama sudaryti galimybę asmenims gauti pirminę bei antrinę teisinę pagalbą elektroninėje erdvėje ar elektroninėmis priemonėmis. Lietuvos advokatūros nuomone, šios sistemos kūrimo procese privalo būti įvertinti ir visi reikalingi bei būsimi teisinio reguliavimo pakeitimai, t.y. tiek dabar Jūsų siūlomi pakeitimai, tiek būtina reforma.

Dėl šių priežasčių Lietuvos advokatūra nepitaria Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. 364 „Dėl už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ keitimo iniciatyvai, tačiau įvertinusi Projekte siūlomus pakeitimus bei atsižvelgdama į jais siekiamų spręsti problemų aktualumą rengiant VGTP reformą teikia savo poziciją, grindžiamą toliau pateikiamose pastabose.

Pirma, Projekto 1.1. punkte siūloma pakeisti Taisyklių 4 punktą įtvirtinant, kad, kai be svarbių priežasčių advokatas nevykdo Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – VGTĮ) 23 straipsnio 2 dalyje nustatytos pareigos arba nepateikia teismui duomenų apie apskaičiuotas antrinės teisinės pagalbos išlaidas, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (toliau – Tarnyba) priima sprendimą sumažinti jam užmokestį 30 procentų arba jo nemokėti. Šiuo metu galiojantis reguliavimas numato Tarnybai teisę sumažinti atlyginimą ribose nuo 10 iki 30 procentų.

Manytina, kad toks baudos didinimas ne tik yra neproporcingai didelis, bet ir prieštarauja teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams. Šie trys principai leidžia susiaurinti arba apskritai panaikinti teisės normos taikymo galimybę, jeigu jos taikymas sukeltų aiškiai neteisingą, neprotingą arba nesąžiningą rezultatą. Teisėje ypač svarbi sutarties šalių interesų pusiausvyros principo apsauga. Teismų vykdoma netesybų dydžio kontrolė grindžiama viešojo intereso gynimu taikant sąžiningumo ir protingumo principus ir neleidžiant bet kuriai Šaliai nepelnytai praturtėti dėl neprotingo dydžio netesybų (*Panevėžio apygardos teismo 2009 m. balandžio 01d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A–158–227/2009*). Vadovaudamiesi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika teismai iki šiol reikalauja, kad šalys pagrįstų nurodytų netesybų sumą, pateikdami įrodymus dėl patirtų nuostolių dydžio ir netesybas iki šio dydžio sumažindavo, nepriklausomai nuo to, dėl kokių netesybų šalys buvo susitarusios. Jeigu nebuvo nustatyti kreditoriaus nuostoliai, jis jų nepatyrė arba teismo metu neįrodė, teismai, atsižvelgdami į CK 6.210 ir 6.261 str. nustatytas normas pagal pinigines prievoles, mažindavo netesybas iki protingo dydžio. Taip pat LAT yra išaiškinęs, kad tai, ar netesybos yra neprotingai didelės, turi būti vertinama atsižvelgiant į kiekvienos individualios bylos aplinkybes, o ne besąlygiškai visiems taikant ženklus dydžio, konkrečiu atveju Projektu siūloma įtvirtinti 30 procentų dydžio, sankciją. Priklausomai nuo faktinės situacijos, tas pats netesybų dydis (procentine ar pinigine išraiška) vienu atveju gali būti pripažintas tinkamu, o kitu – aiškiai per dideliu. Dėl to ir teismų praktikoje negali būti vieno konkretaus dydžio, kuris neabejotinai reikštų, kad netesybos neatitinka įstatymuose nustatytų kriterijų ir turi būti mažinamos (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2008; kt.*).

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, Lietuvos advokatūra abejoja siūlomos nuostatos pagrįstumu ir teisėtumu.

Papildomai pažymėtina, kad, jei advokato veiksmais (neveikimu) valstybei padaroma žala, turėtų būti taikoma advokato profesinė civilinė atsakomybė (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 20 straipsnis), o ne mokama bauda.

Antra, Projekto 1.3. ir 1.4. punktuose siūloma pakeisti Taisyklių 5.3. ir 9.1. punktus, numatant, kad pasirengti nagrinėti bylą gali būti skiriama ne daugiau kaip pusė valandos (šiuo metu skiriama valanda) prieš kiekvieną teismo posėdį, taip pat tais atvejais, kai advokatas antrinę teisinę pagalbą toje pačioje byloje teikė keliose proceso stadijose, susipažinti su vieno dokumentų bylos tomo medžiaga vėlesnėje proceso stadijoje gali būti skiriama ne daugiau kaip pusė valandos. Pabrėžtina, kad nustačius ne daugiau kaip pusės valandos laiką advokatui pasirengti nagrinėti bylą, tai turėtų akivaizdžiai neigiamų pasekmių teisinės pagalbos kokybei. Abejotina, ar valstybės lėšos turėtų būti taupomos teikiamų teisinių paslaugų kokybės sąskaita, nes siūlomas laiko tarpas gali būti skirtas tik greitam bylos medžiagos peržiūrėjimui bei informacijos atnaujinimui. Neįvertintos aplinkybės, kai bylos nagrinėjamos teisme praėjus reikšmingam laikotarpiui po procesinių dokumentų pateikimo, pertrauka tarp posėdžių siekia mėnesį ar daugiau ir advokatui prieš kiekvieną teismo posėdį būtina peržvelgti bylos dokumentus ir prisiminti visas bylos aplinkybes, naujai jas išanalizuoti, įvertinti jas pagal pasikeitusią teismo praktiką, kliento poziciją ir pan. Taip pat advokato pasiruošimą posėdžiui sudaro eilė būtinų veiksmų – prašymų teismui, klausimų proceso dalyviams parengimas, susitikimai su atstovaujama ar ginamu asmeniu aptarti veiksmus būsimo posėdžio metu, baigiamosios kalbos parengimas ir kt. Pabrėžtina, kad ir šiuo metu skirta viena valanda pasirengti bylos nagrinėjimui yra nepakankama, tam, kad advokatai galėtų kokybiškai ir tinkami pasirengti sudėtingoms, didelės apimties, ilgai teisme nagrinėjamoms byloms. Situacija, kai teisės aktu apribojamas posėdžio pasirengimui skirtas laikas, yra iš esmės ydinga, nes advokatas negalėdamas skirti realiai reikalingo laiko bei negaudamas už teikiamas teisinės paslaugas, negali suteikti tokios teisinės pagalbos, kurios tikisi klientas ir valstybė, o tai sukuria sąlygas kilti interesų konfliktui tarp VGTP teikiančio advokato ir jo kliento.

Trečia, Projekto 1.6. punkte siūloma pakeisti Taisyklių 11 punktą bei numatyti, kad antrinės teisinės pagalbos teikimo laikas negali pusę karto viršyti Taisyklėse bylos stadijai (procesiniam veiksmui) skirto laiko, išskyrus bylas, nurodytas siūlomame naujame Taisyklių 11¹ punkte, t.y. baudžiamosiose bylose dėl tyčinių sunkių ir tyčinių labai sunkių nusikaltimų, kai gynėjo ar įgaliotojo atstovo dalyvavimas būtinas pagal Baudžiamojo proceso kodekso 51 ar 55 straipsnį. Pažymėtina, kad ši Taisyklių projekto nuostata praktikoje lemtų ne efektyvesnį valstybės biudžeto lėšų, išmokamų už suteiktą antrinę teisinę pagalbą, panaudojimą, kurio siekia Projekto rengėjai, tačiau antrinės teisinės pagalbos kokybės ir efektyvumo neišvengiamą sumažėjimą, o tuo pačiu ir galimą Lietuvos Respublikos Konstitucijos pažeidimą. Jos 48 straipsnyje numatyta, kad „kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Priverčiamasis darbas draudžiamas.“. Atkreiptinas dėmesys, kad teikiamų teisinių paslaugų trukmė yra sąlygojama individualaus ginčo pobūdžio.

Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo (toliau – Advokatūros įstatymas) 26 straipsnis teisinių paslaugų subjektu įvardina patį advokatą, o tai reiškia, kad priėmus pavedimą, tik pats advokatas tampa atsakingu už kliento jam patikėto klausimo ir susijusios bylos vedimo sėkmę, jo teikiamų paslaugų tinkamumą. Todėl nuo pat pavedimo pradžios iki jo pabaigos išimtinai tik advokatas, suderinęs su savo klientu, sprendžia klausimus, susijusius su tinkamu jo kliento atstovavimu bei pastarajam priimtino rezultato siekimu: pasirenka bylos poziciją, jos vedimo taktiką, įrodinėjimo priemones bei apimtį, o taip pat, įvertinęs bylos kategoriją, jos sudėtingumą, dalyvaujančių byloje asmenų skaičių, jų užimamą poziciją bei reikalavimų turinį, sprendžia dėl būtinų atlikti parengiamųjų veiksmų. Taigi tik pačiam advokatui įstatymas suteikia teisę nuspręsti, kokios apimtys pastangos (tiek laiko, tiek darbo sąnaudų prasme) bus tinkamos kliento pageidaujamam rezultatui pasiekti. Kitaip tariant, tiek pagal tarp kliento ir advokato kilusį teisinį santykį, tiek ir pagal galiojantį teisinį reguliavimą, advokato veikla atstovaujant klientą yra apsaugota nuo trečiųjų asmenų kišimosi ar jos reguliavimo. Pažymėtina, kad tik tas asmuo, kuriam įstatymo nustatyta tvarka yra suteikta teisė atstovauti byloje kitą asmenį, ir kurio profesinei veiklai įstatymas kelia griežtus profesionalumo ir atsakomybės už savo veiklos padarinius standartus, t.y. kuris yra įpareigotas veikti taip, kad nepadarytų žalos savo atstovaujamajam, ir, kurio atžvilgiu šiai žalai atsiradus, gali būti taikoma civilinė atsakomybė, gali spręsti visus klausimus, susijusius su tinkamo atstovavimo užtikrinimu. Visa atsakomybė už teisinės paslaugos tinkamą suteikimą tenka išimtinai pačiam šią paslaugą teikiančiam advokatui, o asmenims, nesančiais kliento atstovais konkrečioje byloje, įstatymas jokių teisių dėl jos vedimo nesuteikia. Dėl šios priežasties joks subjektas, neturėtų riboti galimybių advokatui tinkamai teikti teises paslaugas, o vien aplinkybė, kad advokatams už teisinių paslaugų teikimą yra mokama iš valstybės biudžeto, valstybei nesuteikia galios kištis į advokato veiklą dirbtinai ribojant asmenų teisę į kokybišką teisinę pagalbą. Dėl šių priežasčių, ribojimas gauti užmokestį už suteiktas teises paslaugas yra neteisėtas bei nesuderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis.

Advokato profesija yra viena iš profesijų rūšių, kurios atstovams yra taikomi didesni, reiklesni elgesio, moralės ir etikos standartai. Griežtas advokato profesinei etikai keliamų reikalavimų laikymasis yra svarbus visuomenės pasitikėjimui šios profesijos atstovais, teisės ginamų vertybių apsaugai, pagarbos advokato vardui išlaikymui. Advokatas, įgyvendindamas asmens konstitucinę teisę į gynybą, vadovaujasi Advokatūros įstatyme įtvirtintais pamatiniais veiklos principais – kliento paslapties neatskleidimo, lojalumo klientui ir kt. Advokatas negali nesilaikyti pareigos teises paslaugas teikti atidžiai, rūpestingai ir sąžiningai bei trumpinti savo teikiamų paslaugų apimtį dėl teisės aktuose nustatyto laiko limitų, todėl ribojimai advokatui gauti užmokestį už suteiktas teises paslaugas galimai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai asmens teisei į gynybą. Taigi manytina, kad valstybė, garantuodama teisinę pagalbą, neturėtų vadovautis išimtinio ekonominio efektyvumo principu – siekti ją teikti kuo mažesnėmis sąnaudomis, bet užtikrinti šių paslaugų kokybę ir prieinamumą, o ją teikiantys asmenys, advokatai, turi gauti apmokėjimą už suteiktą teisinę pagalbą už faktiškai sugaištą laiką.

Sistemiškai įvertinus siūlomus pakeitimus, darytina išvada, kad jų įgyvendinimas galimai leistų valstybei sutaupyti antrinės teisinės pagalbos teikimo funkcijai užtikrinti skiriamas lėšas, tačiau tai

lemtų teisinių paslaugų kokybės mažinimą ir konstitucinių teisių pažeidimą. Pakartotinai pažymime, kad advokato klientas yra ne valstybė, o paslaugos gavėjas, valstybė yra tik pinigų mokėtojas už klientui suteiktas paslaugas. Jeigu valstybė nusprendė apmokėti už advokato klientui teikiamas paslaugas, tai valstybė ir privalo garantuoti apmokėjimą, o advokatas – paslaugų suteikimą. Valstybė turi arba imtis esminės VGTP reformos, arba mažinti VGTP paslaugų apimtį, arba didinti valandinį atlygį, kad pritraukti didesnę VGTP paslaugas teiktinų advokatų skaičių, tačiau nedaryti neteisėtos intervencijos į kliento ir advokato tarpusavio santykio turinį.

Atsižvelgiant į tai, Lietuvos advokatūra nepritaria teikiamam Projektui bei siūlo svarstyti teisinio reguliavimo, kuris išplečiamai detalizuoja kiekvieną antrinės teisinės pagalbos teikimo veiksmą, t. y. laikas konsultacijoms teikti, susipažinti su bylos medžiaga, pasirengimas bylos nagrinėjimui, įrodymų rinkimas, laikas, skirtas laukti teisminės ir kitose institucijose, kelionei į antrinės teisinės pagalbos teikimo ar procesinių veiksmų atlikimo vietą ir atgal, kt., tikslingumą.

Pabrėžtina, kad VGTP reforma reikalauja gilesnės teisės aktų ir praktikos analizės, reikalingas ne tik tam tikrų nuostatų atsisakymas, tačiau ir naujų įdiegimas bei visų su galimais pakeitimais susijusių teisės aktų peržiūra. Taip pat svarbu ne tik įvertinti reformos privalumus, bet ir galimų pokyčių rizikas, atsižvelgiant į prioritetinį tikslą – paslaugų kokybės, valstybės lėšų efektyvumo užtikrinimą bei siekį supaprastinti ir palengvinti antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų ir advokatų padėjėjų užmokesčio tvarką, proporcingai padidinant mokamo užmokesčio dydžius bei nustatant esminius kriterijus, kurie racionaliai pagrįstų advokatų ir advokatų padėjėjų, teikiančių antrinę teisinę pagalbą, užmokestį ir jo dydį.

Advokatūros pirmininko pavaduotojas

Mindaugas Kukaitis